

DOI <https://doi.org/10.15407/nte2026.01.134>

ДЕМЕДЮК МАРИНА

кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця відділу української літератури Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Львів, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4415-002X>

DEMEDIUK MARYNA

a Ph.D. in Philology, a senior research fellow at the Ukrainian Literature Department of I. Kryp'iakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (Lviv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4415-002X>

Бібліографічний опис:

Демедюк, М. (2026) Народна казка як простір культурних заборон. [Рецензія] : Wróblewska, V. Tabu w polskiej bajce ludowej: studium folklorystyczne. Toruń : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2024. *Народна творчість та етнологія*, 1 (409), 134–136.

Demediuk, M. (2026) Folk Fairy Tale as a Space of Cultural Taboos. [Review] : WRÓBLEWSKA, Violetta. Taboo in the Polish Folk Fairy Tale: A Folkloristic Study. Toruń: Scientific Publishing House of Nicolaus Copernicus University, 2024, 386 pp. *Folk Art and Ethnology*, 1 (409), 134–136.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2026. Опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

НАРОДНА КАЗКА ЯК ПРОСТІР КУЛЬТУРНИХ ЗАБОРОН

Казкова проза слов'янських народів традиційно перебуває у фокусі фольклористики та етнології, оскільки в концентрованій формі інкорпорує архаїчні уявлення, норми поведінки та механізми соціального контролю традиційного суспільства. У цьому контексті особливо значення набувають студії, спрямовані на виявлення прихованих смислів казкового нарративу, зокрема тих, що стосуються культурних заборон і обмежень. Саме таку перспективу пропонує монографія польської дослідниці Віолетти Врублевської «Табу в польській народній казці» («Tabu w polskiej bajce ludowej», 2024), яка органічно вписується в русло сучасних слов'янознавчих та компаративних студій.

Праця виконана в рамках антропологічної фольклористики з активним залученням категорії табу як універсального культурного механізму, що визначає межі дозволеного та забороненого. Авторка розглядає народну казку не лише як жанр усної словесності, а як носій колективної пам'яті та регулятор поведінкових моделей польської селянської спільноти ХІХ – початку ХХ ст. В. Врублевська аналізує широку джерельну базу фольклорних записів казок з етнічних польських земель, подекуди залучаючи матеріали зі слов'янського пограниччя, у т. ч. з територій сучасної України (Галичина, Волинь, Полісся). Вказаний підхід робить дослідження важливим для української фольклористики й загальнослов'янських студій,

зокрема, в аспекті типології мотивів і семантики табу. Він дозволяє вибудувати цілісну аналітичну модель, однак у низці випадків залишає поза увагою регіональні та історичні аспекти слов'янських культурних традицій.

Монографія складається з п'яти тематичних розділів, кожен з яких присвячений окремому типу табу, репрезентованому в польській народній казці. Авторка послідовно вибудовує простір забороненого, рухаючись від чуттєвого й тілесного до світу магії і потойбіччя та розглядаючи проблему в широкому культурному й антропологічному контекстах.

У першому розділі В. Врублевська аналізує табу, пов'язані з п'ятьма органами чуття людини та тілесним досвідом. Авторка показує, що контроль над відчуттями (зором, слухом, дотиком, смаком, нюхом) є важливою складовою традиційного світогляду, а в казці порушення цієї межі часто призводить до контакту з демонічним світом. Тілесність та емоційні реакції як потенційно небезпечні елементи, здатні збурити соціальний і моральний порядок. Важливо, що казкові сюжети дослідниця інтерпретує як простір, у якому дозволяється символічне проговорення забороненого, водночас із чітким маркуванням меж дозволеного через покарання або застереження.

Другий розділ присвячений мовному табу та особливому статусу слова й мовчання в народній казці. В. Врублевська відштовхується від тези, що в традиційній усній культурі мова володіла не лише комунікативною, а й сакральною функцією. Авторка аналізує заборони на вимовляння певних слів, імен або тем, показуючи, як вони реалізуються через евфемізми, замовчування чи метафоричні заміни. У казкових текстах, за висновком дослідниці, слово стає інструментом творення долі, а необережне промовлення – причиною нестачі. Аналітично важливим є висновок про амбівалентність мовчання, яке може виконувати як охоронну, так і руйнівну функції.

У третьому розділі розглянуто харчові табу як важливий елемент селянської системи цінностей, відображений у народній казці. Їжа трактується як культурний маркер, що визначає межу між «своїм» і «чужим», чистим і нечистим. В. Врублевська переконливо показує, що їжа в традиційній культурі мала не лише побутове, а й моральне та сакральне значення, оскільки була пов'язана з релігійними приписами, уявленнями про чистоту й порядок. У казкових сюжетах харчова поведінка персонажів виступає маркером їхньої моральної якості та належності до людського чи потойбічного світу. Споживання забороненої їжі, нехтування харчовими нормами чи зневага до хліба та інших продуктів трактується як серйозні порушення, що тягнуть за собою покарання. Особливе місце в аналізі посідає тема магічної їжі та канібалізму як лімінального табу, яке чітко окреслює межу між «людським» та «нелюдським».

Четвертий розділ присвячений сексуальності як одній з найбільш завуальованих сфер традиційної культури. Авторка аналізує, яким чином інтимні стосунки, еротичні бажання та заборонені зв'язки репрезентуються в казках опосередковано: через символи, метафори та мотиви трансформації. В. Врублевська наголошує, що сексуальність у селянському середовищі була жорстко регламентована церковними й соціальними нормами, що зумовило її витіснення у сферу натяків і алегорій. Особливу увагу приділено сюжетам про інцест, зваблення та контакти з потойбічними істотами, які тлумачаться як акти порушення морального порядку. Отож, казка, на думку дослідниці, виступає простором, де сексуальність водночас демонізується й контролюється, залишаючись важливим чинником сюжетної динаміки. Авторка переконливо демонструє, що сексуальність у казковому наративі майже завжди завуальована, однак відіграє суттєву роль у формуванні сюжетів.

У п'ятому розділі В. Врублевська звертається до табу смерті та уявлень про мертвих у народній казці. Смерть постає не як остаточний кінець, а як лімінальний стан, що потребує суворого дотримання ритуалів і часово-просторових меж. Авторка аналізує мотиви рап-

тової смерті, повернення померлих, а також використання частин мертвого тіла в магічних практиках, підкреслюючи їхню табуованість. Особливу увагу приділено образам «неспокійних» мерців, поява яких пов'язується з порушенням поховальних або поминальних норм. Важливим є наголос авторки на амбівалентності образів померлих, які можуть виступати як джерелом загрози, так і захисту.

Таким чином, монографія Віолетти Врублевської є ґрунтовним і концептуально цілісним дослідженням, яке суттєво розширює уявлення про функції народної казки в традиційній культурі. Її наукова цінність полягає в системному аналізі табу як структурного елементу казкового мислення, що відкриває перспективне дослідницьке поле, яке потребує подальших міждисциплінарних і міжслов'янських студій, зокрема, з урахуванням історичної динаміки та регіональної варіативності культурних табу.

Конфлікт інтересів

Авторка не має потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї рецензії.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

Отримано / Received 06.01.2026

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 03.03.2026

Опубліковано / Published 04.03.2026